

С.О. ГАНАБА (кандидат філософських наук, докторант кафедри соціальної філософії та філософії освіти)

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
Київ, Україна

E-mail: sveta_ganaba@ukr.net

ОСВІТНІЙ ІДЕАЛ ЛЮДИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ «КОЛЕКТИВНИХ УЯВЛЕНЬ» ЕПОХИ

У статті акцентовано увагу на особливостях соціальної природи освіти. Наголошується, що освітній ідеал є продуктом суспільства та засобом, за допомогою якого суспільство відтворює умови власного існування та виявляє здатність забезпечити свою життєдіяльність.

Ключові слова: освіта, освітній ідеал, історична епоха, колективні уявлення.

Вступ

Освіта та освіченість як форми символічного та соціального капіталу, зазвичай, сприймаються як вагомі надбання та позитивні цінності особистості будь-якої історичної епохи. Однак, освіта як структурний елемент соціуму має амбівалентну природу. З одного боку, вона створює умови для розвитку особистості, розкриття її внутрішнього потенціалу, а з іншого, забезпечує підпорядкування людини вимогам соціуму.

Як різновид культурної спадщини освіта сприяє засвоєнню особистістю властивих соціуму певної історичної доби системи цінностей, настанов, зразків, норм поведінки тощо, плекаючи типового соціального персонажа епохи. Процес навчання та виховання має суспільний характер, оскільки здійснюється у суспільстві, суспільним чином і за суспільно визначеними стандартами. Звертаючи увагу на цю обставину, В. Андрущенко пише, що «освіта (виховання) є трансформацією «духу епохи» в структуру свідомості, світогляд, духовний світ, культуру і загальне ество особистості. Трансформований засобами освіти «дух епохи» стає її (особистості) стрижньовою підвалиною, визначає спів розмірність (або не співрозмірність) людини з її добою» [1, с. 21]. Дослідник підкреслює, що «дух епохи» існує незалежно від відчуття, рефлексії, розуміння конкретною особистістю і, водночас, завдяки їм і через них [1, с. 21].

«Дух епохи» формують колективні уявлення, а саме: релігійні вірування та обряди, правові приписи та моральні правила, сукупність наукових та культурних надбань тощо, тобто тих духовних феноменів, які творять тканину суспільного життя. Вони утворюючись у суспільстві, складають стрижень колективного життя, є «композицією ідей», що ґрунтується на колективному співчутті, ентузіазмі чи обуренні тощо.

Ідею «колективних уявлень» та їх вплив на суспільне життя проаналізував у своїх працях французький соціолог Е. Дюркгейм. Розглядаючи природу виникнення цих уявлень у суспільстві, дослідник

вказує на їх об'єктивний, незалежний від особистісної природи конкретного індивіда характер, оскільки вони існують певною мірою поза його індивідуальною свідомістю. На думку французького соціолога, «у певних відношеннях колективні уявлення є зовнішніми по відношенню до індивідуальної свідомості, тому що, вони походять не від індивідів, взятих ізольовано одне від одного, а із їхнього поєднання...» [3, с. 234]. Звичайно, кожен індивід впливає своїми почуттями та світоглядними уявленнями, думками і поглядами на суспільне життя, вносить власний внесок у його розвиток, але лише в результаті взаємообміну, взаємовпливу та взаємообумовлених дій відбуваються зміни, що зумовлюють долання меж індивідуальної свідомості, втрату їх цілісності і різноманітності та взаємно нейтралізуються, набуваючи інших ознак та характеристик. «Відбувається свого роду хімічний синтез, котрий концентрує, об'єднує синтезовані елементи і тим самим перетворює їх. Оскільки цей синтез – творення цілого, то власне ціле є тією сценою, на якій розгортаються його дії. Тому рівнодіюча сила, що виокремлюється з нього, виходить за межі конкретної індивідуальної свідомості, як ціле виходить за межі частини», - зауважує Е. Дюркгейм [3, с. 234].

Кожен окремий індивід від народження застає соціальну реальність вже сформованою, а тому підлаштовується до неї та освоює її у ході своєї соціалізації. Свої способи мислення, дії та почування індивід намагається пристосовувати до вже існуючих способів мислення та дій, оскільки ризикує наштовхнутися на нерозуміння чи інші негативні реакції з боку суспільства. Позбавлені індивідуальної природи конкретної особистості колективні уявлення реалізуються, розвиваються, видозмінюються все ж за її посередництва. «Ці уявлення здатні притягуватися, зіштовхуватися, утворювати між собою різного роду синтези, які визначаються їх природніми близькими властивостями, а не станом середовища, всередині якого вони розвиваються. Відповідно, нові уявлення, що є продуктом цих синтезів, тієї ж природи; їх найближчі причини – інші колективні уявлення, а не той чи інший характер соціальної структури», - пише французький соціолог [3, с. 240]. Об'єктивно презентуючи соціальну реальність та її ідеали, колективні уявлення не позбавлені світу суб'єктивності, його впливу.

Однією із суспільних інституцій яка приймає участь у збереженні, трансляції та певною мірою творенні колективних уявлень певної історичної епохи є освіта, оскільки вона сприяє становленню духовного світу людини, її культурного розвитку та підготовкою до життя у найширшому сенсі цього слова. Як структурний елемент соціальної дійсності освіта має тісну корелятивну взаємодію з суспільством. Вона є продуктом суспільного розвитку і водночас, творцем нових суспільних реалій. Ця царина поєднує минуле та сучасність, традиції і новації. Пов'язана усім своїм єством з суспільством та його культурними надбаннями вона, вибудовує власний образ та цінності в залежності від надбань історичного минулого. Освіта постає тим соціальним інструментом через дію котрої особистість засвоює та слідує у своєму подальшому житті вимогам соціуму. Тому освітній ідеал,

мета навчальної (виховної) діяльності залежить від запитів соціуму, від тих колективних уявлень, які складають тло та є стрижнем історичної доби. Сформувані соціальну істоту у кожному індивіді є освітнім ідеалом кожної епохи. Е. Дюркгейм у праці «Педагогіка та соціологія» стверджує, що «як у минулі так і теперішні часи наш педагогічний ідеал навіть у деталях є творінням суспільства. Саме воно малює нам портрет тієї людини, якою ми маємо бути, і в цьому портреті відображаються всі особливості соціальної організації» [4, с. 254]. Аналізуючи розвиток та стан освітньої сфери в залежності від запитів соціуму, від його моральних, політичних, релігійних та інших колективних уявлень, дослідник наголошує, що навчання (виховання) індивіда є засобом, за допомогою якого суспільство постійно відтворює умови власного існування, виявляє здатність забезпечити свою життєдіяльність та спроектувати розвиток у майбутньому. При цьому освітній процес має сприяти становленню типових соціальних представників епохи, нівелюючи певною мірою їх унікальність та неповторність. Французький соціолог стверджує, що «суспільство може існувати лише тоді, коли між його членами існує достатня ступінь однорідності. Виховання відтворює і зміцнює цю однорідність, на початку закладаючи в душі дитини основні схожості..., яких потребує колективне існування» [4, с. 254].

Мета дослідження.

Метою статті є акцентування уваги на особливостях соціальної природи освіти у формуванні освітнього ідеалу крізь призму «колективних уявлень».

Розробленість теми.

Окреслена проблема знайшла відображення у працях О. Больнова, Е. Дюркгейма, Н. Лумана, М. Фуко, М. Мід тощо. Серед сучасних українських філософів та педагогів, які зробили вагомий внесок у розробку теоретико-методологічних основ соціальної природи освітніх інституцій – В. Андрущенко, Л. Горбунова, С. Клепко, Н. Кочубей, В. Лутай, І. Предборська, С. Пролєєв, І. Степаненко та інші.

Виклад матеріалу.

Так в античному світі освіта мала на меті виховання громадянина полісу, полісної людини (Аристотель). Людина полісу – це суспільна людина, яка виявляє уміння та здатність гармонійно поєднувати власні індивідуальні потреби із суспільними запитами. Життя цієї людини тісно пов'язане з сукупністю політичних, економічних, моральних, релігійних уявлень тощо, що склалися, функціонували та визначали існування полісу як общини рівноправних громадян. Усі сфери життя полісу пов'язані зі словом. Вирішення будь-яких справ, розв'язання суперечок, висловлювання, відстоювання та переконання у власній позиції за допомогою слова забезпечувало успіх людини в житті полісу та її інституцій, сприяло її матеріальним статкам та суспільному визнанню.

Людина, яка володіла мистецтвом красномовства (Homo dicens) розуміється як еталон успішної людини доби античності. Тому закономірним є те, що саме у цей період виникає та набуває розвитку

риторика – наука про красномовство. Мистецтву спілкування навчали платні вчителі. Слід зазначити, що вчителі красномовства були одночасно і вчителями мудрості. Ця обставина, на думку С. Пролєєва, зумовлена тим, що побудова промови пов'язана із спрямованістю та внутрішньою логікою мислення. «Говорити, міркувати, мислити, розуміти – перетворилося в єдиний процес та уміння, без якого неможливо уявити облаштоване людське життя», - стверджує дослідник [7, с, 123]. Тип мислення, котрий вирішує завдання людського розуміння та пізнання, розвитку людського розуму та спілкування знайшов відображення в освітніх практиках Сократа. Основною формою навчання філософ вважав бесіду (діалог), яка не презентує готову істину чи усталені знання, а спонукає до їх пошуку та розвитку. Той, хто знає, вже не пізнає, оскільки вже володіє істиною. «Це є причиною того, що Сократ нічого не записував і не створював ніяких творів: тому, що записати та видати можна лише певне вчення, яким він не володів. Ця позиція знайшла відображення і у тому, що філософ уникав називати своїх послідовників «учнями», надаючи перевагу назві «ті, хто веде бесіду з Сократом», - пише С. Пролєєв [7, с, 139]. Пізнання істини розпочинається із бажання та готовності вести пошук, котрий реалізується у діалозі та має відкритий, взаємообумовлюючий та взаємодоповнюючий характер. Під час бесіди вимальовуються контури знання, відображається розуміння суті обговорюваних речей конкретними суб'єктами. Такий спосіб міркування, навчання Сократ називає маєвтикою, тобто повивальним мистецтвом, яке допомагає народженню знань і передбачає співпрацю тих, хто веде пошук істини. Пошук та трансляція об'єктивних, достовірних знань набуває розвитку і у наступних історичних епохах. Так доба Нового часу розглядає істину не як судження про неї, не як усвідомлення та міркування про вже відомий світ, а як суть самих речей, що здобувається шляхом експерименту. Експеримент розуміється як конструктивна ідея, що робить мислення дослідницьким і презентує природу як об'єктивну реальність. Це у свою чергу свідчить про творчий характер мислення та про активність людського пізнання. Особистість шукає все нові сфери вияву та втілення своєї активності. Зрушення у духовному житті епохи та світогляді конкретної людини також пов'язані із соціально-політичним аспектом доби Нового часу, а саме: із буржуазними революціями, епохою формування національних держав, руйнацією старих феодальних порядків та утвердження нових буржуазних, що зумовило появу та поширення мануфактурного виробництва, розвитком міст та торгівлі тощо. Відбувається прискорення темпів життя та суттєві зміни у соціальних стосунках, формуються нові колективні уявлення епохи, що вимальовують новий її духовний портрет. З цього приводу В. Петрушенко зауважує: «...світ тепер розглядається людиною як об'єкт, на який спрямовується людська активність, а сама людина – як суб'єкт, тобто вихідний автономний пункт такої активності; світ постає в якості надскладного механізму, типовим взірцем якого був механічний годинник; людина повинна пізнати цей механізм та опанувати їм; гасло «Знання є сила» стає показовим у цьому

плані» [6, с. 57]. Освітнім ідеалом розглядається освічена, підприємлива, винахідлива людина, яка завдяки знанням, працелюбству, особистісним якостям здатна досягти успіху, тобто людина мисляча. Її цінність визначається певною сумою знань та умінь в освоєнні та осмисленні навколишнього світу та себе у ньому.

Суспільні запити епохи зумовлюють потребу в освіті масовій, яка б забезпечила необхідною сумою знань кожного індивіда. Трансляція набутих знань новим поколінням відбувається за класно-урочною системою, запропонованою чеським мислителем Я. А. Коменським. Групове й одночасне навчання дітей одного віку, чітке визначення часу (урок) та простору (класна кімната) надавали можливість залучити до навчальної діяльності значну кількість учнів. Однак скрупульозна та докладна регламентація поведінки дитини і вчителів під час навчання передбачала уніфікацію та стандартизованість у конструюванні та трансляції знань. Дисциплінування, змагальність, заохочення і покарання стали обов'язковими складовими образу навчального закладу. «Поступово, але особливо помітно з 1762 року, шкільний простір розгортається, клас стає однорідним, він уже не складається з індивідуальних елементів, розподілених по обидва боки від вчителя. У XVIII столітті «ранг» починає визначати основну форму розподілу індивідів у шкільному порядку. Ряди учнів в класах, коридорах і на подвір'ях. Ранг, присвоюється учневі в результаті виконання кожного завдання чи випробування. Ранг, що отримує кожний з тижня у тиждень, з місяця у місяць, з року в рік. Побудова класів одне за одним по старшинству, послідовність дисциплін, що вивчаються, питання, які розглядаються в порядку їх ускладнення. І у цій сукупності обов'язкових побудов кожен учень в залежності від віку, успіхів і поведінки має той чи інший ранг. Він постійно переміщується по рядах клітинок: деякі з них ідеальні і виражають ієрархію знань і здібностей, інші відображають розподіл за цінностями чи матеріальних здобутках у просторах коледжу чи класної кімнати. Вічний рух, у якому індивіди замінюють одне одного у просторі, розмежованому впорядкованими інтервалами... Організація простору по рядах – одне із найбільших технічних змін в початковій освіті», - зазначає М. Фуко [10, с.213]. Зміст освіти спрямовувався, насамперед, на розв'язання насамперед соціальних і економічних проблем виробництва та суспільства, а не на розвиток особистості. В епоху Нового часу були закладені основи індустріального суспільства. Промислові революції, що згодом відбулися у країнах європейського світу, зумовили перехід до машинного виробництва і технізації праці та викликали необхідність у появі людини, яка виявляла здатність обслуговувати технічні і виробничі ресурси (Homo faber). Освіта масового типу, яка мала на меті реалізувати принцип «навчати всіх і всьому» набула ще більшого поширення та затребуваності. Навчальна діяльність все більше уніфікуючись, дуже нагадувала фабричну конвеєрну систему. Освітні заклади уявлялися як фабрики по переробці сировини (індивідуальності учня) та виготовленню типових соціальних персонажів епохи. Як зазначає О. Новіков: «Школярі подібно заготовкам

Освітній ідеал людини крізь призму «колективних уявлень» епохи

переміщувалися з класу у клас, де їх «опрацьовували» і «передавали» далі. У викладанні домінував штамп. Готувалися виконавці, здатні терпляче займатися типовою діяльністю. Саме вони були затребувані життєвим укладом того часу»[с, 37]. Здобувши освіту, молоді люди надалі виконували у соціальному житті типові для них функції та ролі, оскільки життя та діяльність у навчальному закладі дуже нагадувала життя у соціумі. «Суму знань» отриманих в стінах освітньої інституції індивід міг успішно використовувати у професійній діяльності та повсякденних практиках протягом усього свого життя. У навчальному посібнику він міг віднайти відповіді майже на усі життєві ситуації. Просякнута раціональним, логічно-понятійним, авторитарним стилем мислення, така освіта обмежувала пізнавальну ініціативу учасників навчальної взаємодії та робила навчальний процес чітко регламентованим, обумовленим, прогнозованим.

Однак, сформований в смисловому полі соціокультурних орієнтирів Просвітництва та Нового часу навчальний процес на разі не відповідає реаліям тих трансформацій, що відбуваються у сучасному культурному просторі епохи. Реальністю сучасної цивілізації Е. Тоффлер проголошує розпад універсальної картини світу, що супроводжується кризою індивідуальної та групової ідентичності. «Це нова цивілізація, оскільки вона протистоїть старій, буде відкидати бюрократію, зменшувати роль національної держави, сприяти зростанню наполовину автономних економік постімперського світу... Це – цивілізація зі своїми власними уявленнями про світ, зі своїми власними способами використання часу, простору, логіки і причинності», - зауважує дослідник [9, с,34]. Аналізуючи у своїй праці «Індивідуалізоване суспільство» перехід від епохи модерну до нового соціального порядку, З. Бауман використовує метафори «текучість», «розрідженість», «роз'єднаність», «невизначеність» тощо. Дослідник у такий спосіб намагається показати руйнацію сталих соціальних структур, які визначали дотепер життя людини та змалювати сучасність як непередбачувану, можливісну та певною мірою непрогнозовану змінювальність. У суспільстві, що характеризується неконтрольованими тенденціями та хаотичними процесами, людина перестає себе почувати господарем та творцем долі. «Найбільш страшні біди відбуваються нині неочікувано, вибираючи жертв за дивною логікою чи взагалі без неї, удари сиплються немовби за чиеюсь невідомою примхою, так що неможливо дізнатися, хто приречений, а хто врятується. Невизначеність наших днів є могутньою індивідуалізуючою силою», - наголошує З. Бауман [2, с. 87].

Індивідуалізоване суспільство змінюючись з калейдоскопічною мозаїчністю, породжує фрагментарність світосприйняття та світорозуміння, світоосмислення, а відтак кризу самоідентифікації людини, котра звикла до усталеності та порядку, зумовлює її напруженість у стосунках з природою та соціумом тощо. Людина опиняється та перебуває у просторі небезпеки, безпорядку і потенційних ризиків, з якими до цих пір не зустрічалася. Вона стає заручником світу, який сама створила, щосекунди зустрічаючись з реаліями майбутнього та виявляючи недостатню здатність адаптуватися до

швидкоплинності життя. Такі обставини спонукають до пошуків нових життєвих смислів, що покликані подолати всеохоплюючий стан ситуативної тривожності, задовольнити вітальні та духовні потреби людини, окреслити шляхи її самовираження та самовдосконалення, культивувати здатність збагнути та розкрити світ власної унікальності та духовно-культурної самобутності. Сучасна людина перебуває у своєрідній культурній паузі, у стані лімінальності. Цей стан є певною формою її ідентичності, який окреслює зміну її статусу та декларує прагнення жити та дбати про своє майбутнє в умовах швидкозмінних суспільних реалій. За таких умов зростають вимоги до особистості, яка перебуває у процесі постійної адаптації та самозміни. Така людина позбавлена наперед визначених характеристик чи заданих критеріїв, вона розглядається як можливісна, оскільки детермінована лише сама собою. Змінюється її зміст: з діяльності активного суб'єкта епохи модерну, що цілеспрямовано і агресивно засвоює світ, вона спрямовує свою діяльність у напрямку до креативного комунікативного конструювання активних нелінійних середовищ складних реальностей. Відбувається становлення нового типу людини – людини складної (Homo Complexus), якій властиві не лише нове мислення, але і нові відчуття, нова інтуїція, нові адекватні способи бачити самих себе та навколишній світ. Світ, в якому люди постмодерної епохи вимушені жити, в якому вони вибудовують свої життєві стратегії, передбачає відмову від успадкованих освітніх інституцій, що були сформовані відповідно до духу епохи модерну – духу упорядкування. Навчально-пізнавальна діяльність в умовах сучасності покликана допомогти людині швидко адаптуватися до мінливостей сьогодення, навчитися вчитися, орієнтуватися серед великого обсягу інформації, і, водночас, не втратити зв'язок із традиціями, духовними надбаннями попередніх поколінь. Така людина – Homo Complexus, має не лише вижити в умовах епохи інформаціоналізму (М. Кастельс), але й своєю діяльністю, своїми ціннісними орієнтаціями та світоглядними орієнтирами сприяти сталому розвитку світової спільноти.

Відповідно до наведених міркувань потребує переосмислення освітній ідеал. Освітнім ідеалом, який здатний задовольнити запити та вимоги сучасного соціуму, розглядається активна, креативна особистість, яка перебуває у постійному пошуку нових способів та видів діяльності, презентує здатність генерувати нові ідеї. Вона не «споживач», а «творець» соціально значимих знань, оскільки у процесі навчання постійно робить відкриття, досліджує, намагаючись вирішити свої освітні проблеми в контексті існуючих соціальних реалій, тобто розкриває власний творчий потенціал, творить світ та себе у ньому. Отже, наскільки розвинений у людини творчий первень, настільки високим буде рівень її здатності адаптуватися та бути успішним в умовах мінливого, сповненого ризиків світу, та зберігаючи свою ідентичність та самобутність, збагачувати духовний та інтелектуальний потенціал суспільства. Акцентуація на вільному розвитку та самоцінності особистості, створення умов для її творчої самореалізації засобами освітньої сфери є одним із її пріоритетів.

Освітній ідеал людини крізь призму «колективних уявлень» епохи

Освітня діяльність постає творчою комунікативною дією, яка пов'язана не лише з передачею відомих, але з продукуванням нових сенсів. У навчальну діяльність постійно залучаються вольові, фізичні та духовні зусилля людини, у якому суб'єкти навчальної взаємодії мають можливість найповніше реалізувати свій потенціал, морально вдосконалюватися та розвивати відповідно до вимог часу необхідні здібності, уміння та навички. Процес пізнання постає як процес самопізнання, самотворення, самовибудовування, самопроектування учасника навчальної взаємодії та соціального середовища, у якому він знаходиться. Створюються умови для стимулювання мотиваційно-пізнавального механізму «самості» особистості, реалізуються її «Я-концепції». Освітнім продуктом є людина-трансфесіонал. Дослідник С. Смірнов зазначає, що трансфесіонал – це «навігатор, який веде пошук, йде по лабіринту, траєкторії своєї освіти. Він постійно себе проблематизує, не зупиняється на якійсь певній позиції... Тим самим формується уявлення про «мережну освітню комунікацію» як простір, в якому конкретна людина стає суб'єктом, котрий вибирає суто свій варіант власної освіти... вона є власним підприємцем своєї освіти, змінюючи свою професійну та культурну ідентичність» [11, с. 157].

Людина живе повноцінним життям за умови, що вона включена у справжню пізнавально-практичну діяльність, у якій здатна використати як найбільш повно увесь спектр свого внутрішнього потенціалу, виявити багатогранність власної особистості тощо. Відбувається своєрідне єднання внутрішнього світу людини із зовнішніми об'єктивними реаліями, що зумовлює нове бачення, розуміння, переживання, проживання світу зовнішнього, окреслює його подальші обрії розвитку. В умовах сьогодення освітній ресурс дедалі більше постає і як прагматична стратегія перетворення та вдосконалення людського життя, тобто він не лише реагує та відповідає на колективні запити та уявлення епохи, але й окреслює орієнтири її подальшого розвитку. Знання, що набувають рис імовірності, варіативності, відкритості для інтерпретацій «йтимуть» не лише в ногу з часом, але й долатимуть межі сучасності, створюючи можливості для подальшого розвитку суспільства та для реалізації у ньому потенціалу кожної особистості. Вони носять випереджувальний характер та є стрижнем освіти майбутнього. Зміни в освіті, спроектовані на майбутнє, є адекватними не лише тим зрушенням, що відбуваються вже у суспільстві, але й націлюють соціум на нові зміни, проектують контури його майбутнього розвитку. Не соціум «підтягує» освіту до свого рівня розвитку, а освіта проектує нові обрії суспільного поступу.

Висновки та перспективи дослідження.

Отже, колективні уявлення у суспільстві вимальовують духовну картину епохи та є «композицією ідей», котрі через освітні інституції плекають соціального персонажа певної історичної доби. Освіта є однією із суспільних інституцій, яка приймає участь у збереженні, трансляції і певною мірою творенні колективних уявлень. Визрівання у лоні освіти нових стратегій суспільного розвитку, окреслення колективних уявлень сучасної

епохи, проектування духовного портрету людства майбутнього сприятиме тому, що царина освіти не лише буде виконувати роль трансляції соціально-культурного досвіду людства, але у значній мірі випереджаючи превентивну функцію підготовки людини до життя в епоху криз та нестабільності. Вона покликана створити можливості стійкого розвитку суспільства шляхом підготовки освітніх учасників до вирішення глобальних проблем, спроектувати новації для подальшого суспільного поступу. Враховуючи те, що проблема з'ясування особливостей соціальної природи сфери освіти є багатогранною та складною і, водночас, актуальною для українського суспільства, доцільно продовжити дослідження з окресленого питання. Зокрема розглянути зміст освіти у соціокультурному контексті сучасності.

Список літератури

1. Андрущенко В. Філософія і педагогіка в предметному полі освіти / В. Андрущенко // Філософія освіти: навчальний посібник / за заг. ред. А. Андрущенка і І. Предборської. – К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2009. – С. 6 - 23.
2. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман / пер. с англ. Под. ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Логос, 2002. – 390с.
3. Дюркгейм Э. Предствления индивидуальныe и представления коллективныe / Э. Дюркгейм // Социология. Ее предмет, предназначение. [пер. с фр.] – М., 1995. – С. 207-243. [Електронний ресурс]. - Способ доступа: http://www.audiokniga.jino.ru/_101.679.html.
4. Дюркгейм Э. Педагогика и социология / Э. Дюркгейм // Социология. Ее предмет, предназначение. [пер. с фр.] – М., 1995. – С. 244-264. [Електронний ресурс]. - Способ доступа: http://www.audiokniga.jino.ru/_101.679.html.
5. Новиков А. М. Постиндустриальное образование / А. М. Новиков. – М.: Изд-во «Эгвес», 2008. – 136с.
6. Петрушенко В. Історія світової філософії. Фундаментальні проблеми філософії. Навчальний посібник / В. Петрушенко. – Львів: НУ «ЛП», 2002. – 215с.
7. Пролеев С. В. История античной философии / С. В. Пролеев. – М.: «Рефл-бук», К.: «Ваклер», 2001. – 512с. (образовательная библиотека).
8. Смирнов С. Практикуемые модели социально-гуманитарного образования / С. Смирнов // Преподавание социально-гуманитарных дисциплин в вузах России. – М., 2003. – С. 156-157.
9. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Фирма «Издательство АСТ», 1999. – 261с.
10. Фуко М. Надзирать и наказывать / М. Фуко / пер. с фр. В. Наумова по ред. И. Борисовой. – М.: Ad Margintm, 1999. – 268с.

С.А.ГАНАБА

Национальный педагогический университет им. М.П.Драгоманова, Киев, Украина

E-mail: sveta_ganaba@ukr.net

**ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ИДЕАЛ ЧЕЛОВЕКА СКВОЗЬ ПРИЗМУ
«КОЛЛЕКТИВНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ» ЭПОХИ**

В статье акцентировано внимание на особенностях социальной природы образования. Подчеркивается, что образовательный идеал есть продуктом общества и средством, с помощью которого общество воспроизводит условия своего существования и отображает способность обеспечить свою жизнедеятельность.

Ключевые слова: образование, образовательный идеал, историческая эпоха, коллективные представления.

S.GANABA

National Pedagogical University of the M.P.Dragomanov, Kiev, Ukraine

E-mail: sveta_ganaba@ukr.net

**THE EDUCATIONAL IDEAL OF MAN THROUGH THE PRISM OF
"COLLECTIVE REPRESENTATIONS" OF THE EPOCH**

The article emphasis on features of the social nature of education. Stressed that the educational ideal is a product of society and the means by which society reproduces its own conditions of existence and reveals the ability to ensure their livelihoods.

Key words: education, educational ideal, the historical era, collective representation.

Стаття надійшла до редколегії 18.06.12

Прийнята до друку 23.06.12